

Obraćanje Visokog predstavnika Paddyja Ashdowna: “Nekad i sad – Izazovi izgradnje mira u Bosni i Hercegovini”

Ostvareni napredak

Politički forum, Dayton

Otkad sam preuzeo dužnosti Visokog predstavnika međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini prije tri i pol godine, često sam komentirao u javnosti kako je davno prošlo vrijeme kada se o budućnosti Bosne i Hercegovine moglo razgovarati i odlučivati u zračnoj bazi u Ohio.

Naime, ovo je zasigurno pravo vrijeme i pravo mjesto da jasno kažem kako nemam ništa protiv te zračne baze.

Radi se o odličnoj vojnoj bazi u divnom gradu i, doista, vrijednost posla koji je urađen ovdje u Daytonu prije deset godina danas se može mjeriti kroz postignute rezultate.

Radilo se o zadatku trajnih moralnih i političkih vrijednosti.

Daytonski pregovori zaustavili su tri i pol godine krvoprolića.

Čak i najstrožiji kritičari Daytona i procesa koji je on pokrenuo ne poriču da je ovaj sporazum spasio ljudske živote. I to je bio njegov najveći uspjeh.

Veoma je važno napraviti jasnu razliku između samog sporazuma i *procesa* njegove provedbe.

Sporazum je dogovoren ovdje, nakon više tjedana pregovora.

Proces je nastavljen sve do danas. Pregovori nikada nisu prestali.

Upravo je Daytonski *proces* omogućio BiH da ustraje na dugom putu oporavka.

Da bi shvatili kako daleko je ova zemlja odmakla na tom putu, dovoljno je samo napomenuti da sada, samo deset godina nakon tog užasnog rata, BiH treba otpočeti proces koji će u konačnici rezultirati punopravnim članstvom u Europskoj uniji – nešto što je bilo potpuno nezamislivo i prije svega tri godine, pogotovo prije deset godina.

Ovo je ista ona zemlja čiji su pregovarači prije deset godina u svojoj pregovaračkoj strategiji imali i opciju povratka u ratno stanje. Ovo je ista ona zemlja čiji su građani prije deset godina bili prinuđeni da žive u oskudici i strahu.

A sada je ta zemlja na putu da uđe u Europsku uniju.

Vjerujem da ćemo svi mi priznati da je BiH otišla mnogo dalje u svome napretku mnogo brže nego što smo se mogli nadati kada je sporazum potpisan nedaleko odavde, prije deset godina.

Jedan od osnovnih razloga za to leži u činjenici da je Daytonski sporazum predstavljao veoma promišljen spoj odgovarajuće čvrstine i nepopustljivosti potrebnih da se očuva mir, te fleksibilnosti koja omogućava reforme.

Što smo naučili iz Daytonskog procesa u Bosni i Hercegovini?

Dakle, ja bih rekao da je osnovna lekcija koju smo naučili da politički sporazumi nisu, i ne mogu biti, uklesani u kamenu.

Tumačenje, provedba i modifikacije *moraju* neizostavno biti dio procesa da bi sporazum funkcionirao.

Ti su faktori omogućili da Dayton funkcionira.

Prvu fazu provedbe obilježio je impresivan uspjeh u provedbi vojnog dijela sporazuma, te nečuvena politička neodgovornost.

Intervencija međunarodnih snaga pod vodstvom NATO-a koje su raspoređene duž borbenih linija za svega tri tjedna u zimu 1995. godine izuzetan je primjer odlučnog i učinkovitog razmještanja vojnih snaga.

Već od prvih dana raspoređivanja vojnih trupa, mir i sigurnost u Bosni i Hercegovini nisu bili ugroženi. Smanjenja broja mirovnih trupa koja su uslijedila kasnije također ukazuju da je ovaj proces stalno i kontinuirano jačao. Snage Europske unije, koje se također kontinuirano smanjuju a trenutno broje 6,000 raspoređenih ljudi, u stanju su očuvati sigurno i mirno okruženje u zemlji čije su oružane snage svedene na odgovarajuću veličinu i pod demokratsku kontrolu države.

Početna faza provedbe političkog dijela sporazuma bila je, kao što je svima poznato, mnogo manje uspješna.

U mjesecima nakon Daytonu, reketaši iz ratnog razdoblja učvrstili su i ojačali svoju vlast u lokalnim administracijama. Oni koji su se dobro snašli na crnom tržištu za vrijeme rata dobavljali su i distribuirali robu po nerealno visokim cijenama, u okruženju u kojem je vladala potpuna oskudica.

U ovoj fazi, političku provedbu obilježavali su nedostatak volje, nesposobnost i opstrukcije.

Međunarodnoj zajednici trebalo je vremena da se uhvati u koštac sa ovim problemom. U početku je težište stavljeno na održavanje slobodnih i pravednih izbora. U prvih sedam godina održana su tri kruga općih izbora. Ne bi bilo pogrešno zaključiti da je svaki naredni krug glasanja bio slobodniji i pravedniji od prethodnog – ali ovi izbori dešavali su se u sredini koja je bila potpuno izobličena zbog političkih, socijalnih, demografskih i ekonomskih anomalija.

I dok su političke stranke ulagale svu svoju energiju u pružanje samo prividne pomoći svojim biračima (obično tako što su preusmjeravali međunarodnu pomoć od njene prvobitne namjene), i natjecali se tko će prigrabiti veću korist političke vladavine, stvarnu političku situaciju karakterizirali su potpuna stagnacija i propadanje.

Ovo je bilo prikriveno velikim opsegom pomoći koja je pristizala u zemlju prvih godina. Ali do kraja devedestih godina bilo je jasno da se ovaj problem mora riješiti.

U drugoj fazi Daytonskog procesa, odnosno krajem 1997.god. došlo je do uvođenja bonnskih ovlasti, koje su Visokom predstavniku omogućile da eliminira brojne opstrukcije smjenom nekooperativnih službenika i, gdje je to bilo potrebno, donošenjem reformskih zakona. Paralelno s ovim, stavljen je naglasak na osposobljavanje političkih i ekonomskih institucija da *funkcioniraju* umjesto da ih se podupire putem međunarodne pomoći.

Morali su se postaviti snažni i trajni temelji za kontinuiranu reformu, a ovo je podrazumijevalo izmjenu nekih od ključnih odredaba Daytonskog sporazuma. Reforme usuglašene od strane glavnih političkih stranaka u travnju 2002.god. osmišljene da se olakša provedba odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda otpočele su ovaj proces teških ali potrebnih reformi.

Teških jer je to uključivalo ponovno otvaranje pitanja koja su se u Daytonu pokazala izuzetno osjetljivim.

Potrebni jer je to bio jedini način rješavanja temeljnih nepravdi u tkivu bh. političke strukture i jedini način da se zemlja pripremi za proces pristupanja Europskoj uniji.

BiH je, na početku ovoga desetljeća, još uvijek bila daleko od ispunjavanja suvremenih europskih normi u pogledu političkoga zastupanja, građanskih prava, mogućnosti pristupa pravnoj pomoći i osnovne učinkovitosti administracije.

Model pomoću kojega smo nastojali provesti učinkovite reforme u kontekstu posebnih društvenih i političkih uvjeta BiH bio je stvaranje ključnih institucija na državnoj razini, koje upravljaju visoko decentraliziranom zemljom.

Ovo je model koji je nastao kroz Daytonski proces. On je logična posljedica Daytonu i rješava ključna pitanja koja se nisu mogla riješiti na zadovoljavajući način u Daytonu.

U izgradnji ovoga modela nastojali smo BiH dovesti do cilja do kojeg želi doći velika većina njezinih građana, a taj cilj je biti nepovratno na putu ka funkcionalnoj državnosti i putu koji vodi u Europsku uniju i NATO.

Od ove jeseni se nalazimo na tom putu.

Nitko, u i izvan BiH, se ne želi vratiti natrag na teški i trnoviti put koji nas je doveo do ove pozicije. Bila je to duga, teška borba. Građani BiH su morali izići na kraj s teškoćama – često su morali trpiti teškoće koje su se mogle izbjeći da su njihovi politički čelnici pokazali veću kreativnost i veću mudrost. Ali je u posljednje vrijeme politički establišment, unatoč svim svojim manama, skupio potrebnu hrabrost i kreativnost kako bi nadišao preostale prepreke.

Za to im odajem priznanje.

Čini se, u svakom slučaju, da sam dobar dio svog života proveo boreći se protiv destruktivnog nacionalizma – i neću se sada promijeniti.

Ipak, moram priznati da su samozvane “nacionalističke stranke” koje su pobijedile na izborima u BiH u listopadu 2002.god predvodile najsnažniji period promjene i reforme u post-Daytonskoj historiji BiH – i u svakom slučaju, neke sada, čini se, žele se iznutra reformirati i odmaknuti od nacionalizma starog stila iz ratnih godina idući u pravcu konvencionalnije europske politike desnog centra. Pozdravljam ovo i nadam se da

će se ovo nastaviti.

I tako, danas imamo izuzetnu sliku.

Možemo se osvrnuti i pogledati unatrag ka Daytonu.

I možemo gledati naprijed ka Bruxellesu.

Ali sada Europska unija, i u konačnici pristupanje BiH Europskoj uniji, moraju izvršiti dominantan utjecaj na daljnji napredak BiH.

Vijeće za provedbu mira je jasno stavilo do znanja da je spremno, kada proces za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju bude u toku, da sve manje i manje koristi bonnske ovlasti.

Bonnske ovlasti su ustanovljene sa svrhom.

One su u velikoj mjeri poslužile toj svrsi i zbog toga su sve manje i manje potrebne.

Istovremeno, Vijeće za provedbu mira je naznačilo da će otpočinjanje procesa za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju stvoriti odgovarajuće uvjete da se izvrši tranzicija sa pozicije Visokog predstavnika u poziciju Posebnoga predstavnika Europske unije. Smatram da ova tranzicija može uskoro započeti, i mogla bi se okončati, ne uzimajući u obzir nepredviđene okolnosti, do sljedećih općih izbora u listopadu 2006. god.

Transformacija i potom postupni prestanak postojanja OHR-a bi se tada mogli promatrati kao korisno administrativno i diplomatsko obilježje Daytonskog procesa.

Svi smo veoma svjesni uporne sposobnosti organizacija da održavaju i nastavljaju svoje postojanje. Privremene birokracije se obično priključe državnom tijelu; privremene pozicije obično postanu stalne.

To se nije dogodilo u slučaju OHR-a i to se nije desilo *unatoč* činjenici da je ova organizacija preuzela središnju ulogu u političkome životu BiH.

Nastojali smo svoje napore što konkretnije usredotočiti na ključne strateške zadatke navedene u Planu provedbe misije (MIP), koji je prvi put objavljen u siječnju 2003.god. a od tada ažuriran početkom svake godine. U Planu provedbe misije se jasno navodi ono što je ostvareno, na koji način se broj osoblja OHR-a mora smanjiti i koje se praktične mjere moraju utvrditi za ono što se još mora uraditi.

Broj osoblja organizacije je skoro prepolovljen u odnosu na vrhunac u broju osoblja koji smo imali u u 2002. godini, a proračun za 2006. godinu također je prepolovljen, te sada iznosi oko 13 milijuna eura, u usporedbi s ukupno 26 milijuna eura u 2004. godini. Sada aktivno sagledavamo načine na koje OHR može izvršiti prijenos mnogih funkcija koje je vršio tijekom protekle dekade – od provjere ministara do izrade ključnih zakona – na domaća tijela.

Papirnati ciljevi se naravno mogu postići na papiru. Da li smo se u prosudbi uspjeha daytonskog procesa udaljili od svakodnevnog iskustva ljudi u BiH?

BiH nije savršena, i ja sam zadnja osoba koja bi mogla tvrditi da ovdje još nema ogromnoga posla koji treba uraditi.

Siromaštvo je i dalje pošast ovog društva; stopa nezaposlenosti je neprihvatljivo visoka; mnogi nadareni mladi ljudi i dalje biraju iseljenje umjesto da se opredjele da žive u zemlji koju karakterizira glomazna birokracija, minimalne usluge i previše nekompetentnih i korumpiranih političara.

Međutim, ekonomija raste, i to ove godine brže od ekonomije bilo koje države na Balkanu. Otvaraju se nova radna mjesta, mada ne dovoljno brzo. To se postiže putem ulaganja i poslovnog razvitka, a ne, kao u prošlim vremenima, putem kratkoročne i srednjoročne međunarodne pomoći. Javne usluge se

unaprjeđuju, i nastaviti će se unaprjeđivati zajedno sa zaživljavanjem učinkovitijeg fiskalnog sustava koji će ostvarivati povećane prihode.

Do ovih pomaka nije došlo slučajno. Oni su rezultat reformi koje su dovele BiH bliže Europi. U sljedećim godinama tempo reformi će se ubrzati, a i ostvarena korist bi se trebala brže osjetiti.

BiH, iako još uvijek sporo, postaje bolje mjesto za život.

Ja sam prvi put posjetio BiH 1992. godine. Ona je tada išla ka kataklizmi koja je donijela tragediju njezinim građanima a sramotu međunarodnoj zajednici. Ja sam redovito dolazio u ovu zemlju i tijekom rata i nakon njegova završetka, a posljednje tri godine na funkciji Visokog predstavnika, zaduženog za provedbu Daytonu, bile su među najvrjednijim godinama mog profesionalnog života. Iako se situacija u Bosni i Hercegovini poboljšala, ona se nije poboljšala dovoljno brzo, i ja sam prvi koji to priznaje.

Dakle, vjerujem da će posao mog nasljednika biti da se koncentrira na to da ova zemlja funkcionira bolje u interesu njezinih građana.

To znači, u suštini, dvije stvari. Funkcioniranje državnih institucija koje smo stvorili u posljednje tri i pol godine. I pomaganje samoj BiH da funkcionira bolje, mnogo bolje. Ni jedna država ne može prosperirati ako troši 70% poreza od teško zarađenog novca bh. građana na vlast a samo 30% na usluge građanima.

BiH MORA smanjiti troškove vlasti koji osiromašuju građane i guše ekonomiju.

Ustavne promjene, o kojima se trenutno u BiH mnogo priča, nisu same po sebi cilj. To je način stvaranja države koja usluge građanima stavlja prije plaća njihovih političara.

Ovaj zadatak – da BiH funkcioniра bolje – nije jedan događaj nego je proces. I drago mi je da mogu reći da je ovaj proces počeo zahvaljujući radu Dona Haysa i Brucea Hitchnera u proteklim tjednima.

Do sada su pomaci bili skromni, ali prvi koraci prema promjenama putem konsenzusa su poduzeti, i to sluti na dobro za BiH u sljedećoj fazi njezinog puta ka punoj suverenoj demokratskoj državnosti.

Ono što je važno sada jeste te pomake održavati i dalje, i vjerovatno tek nakon izbora 2006. godine, ubrzati ih.

Kada sam došao ovdje početkom moga mandata rekao sam da Dayton mora biti naš temelj ali ne može nam biti strop.

Tako se i pokazalo.

Sporazum, čiju desetu obljetnicu slavimo danas, donio je ovoj izvanrednoj maloj zemlji mir nakon užasnih ratnih razaranja. Međutim, on je isto tako omogućio i početak reformskog procesa.

Sada je na građanima BiH da nastave taj put do uspješnog završetka.

Hvala